Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2015, sp. zn. 21 Cdo 1428/2014, ECLI:CZ:NS:2015:21.CDO.1428.2014.1

Číslo: 68/2015

Právní věta:

Dá-li věřitel podle ustanovení § 159 obč. zák. do zástavy pohledávku, která mu byla přiznána vykonatelným rozhodnutím nebo jiným titulem pro výkon rozhodnutí (exekučním titulem), přešlo tím ve smyslu ustanovení § 256 odst. 1 o. s. ř. (§ 36 odst. 3 ex. ř.) právo ze zástavního dlužníka na zástavního věřitele a oprávněným k vymáhání pohledávky cestou výkonu rozhodnutí (exekuce) se stal pouze zástavní věřitel.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 26.02.2015

Spisová značka: 21 Cdo 1428/2014

Číslo rozhodnutí: 68

Číslo sešitu: 7

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Exekuce, Zástavní právo

Předpisy: § 152 obč. zák. ve znění do 31.12.2013
§ 159 obč. zák. ve znění do 31.12.2013
§ 167 obč. zák. ve znění do 31.12.2013
§ 256 o. s. ř.
§ 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř.
§ 36 předpisu č. 120/2001Sb.
§ 52 předpisu č. 120/2001Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Na návrh oprávněného podaný u soudu dne 8. 8. 2012 Obvodní soud pro Prahu 6 usnesením ze dne 13. 8. 2012 nařídil podle „vykonatelného notářského zápisu, sepsaného dne 3. 6. 2008 JUDr. I. K., notářem se sídlem v Č. B.“ k uspokojení pohledávky oprávněného ve výši 1 900 000 Kč s 3% p. a. úrokem z částky 2 000 000 Kč od 1. 6. 2008 do 29. 12. 2009 a 3% p. a. úrokem z částky 1 900 000 Kč od 30. 12. 2009, kterou jsou povinní povinni splnit oprávněnému společně a nerozdílně“, a „pro náklady exekuce a náklady oprávněného, které budou v průběhu řízení stanoveny“, exekuci na majetek povinných a provedením exekuce pověřil soudního exekutora JUDr. M. F.; současně rozhodl, že se zamítá návrh oprávněného na nařízení exekuce „pro smluvní pokutu ve výši 566 000 Kč za období od 1. 7. 2009 do 6. 8. 2012“ a „pro smluvní pokutu ve výši 500 Kč za každý den prodlení od 7.

8. 2012 do zaplacení“.

Městský soud v Praze usnesením ze dne 29. 11. 2012 odvolání povinného 1) podané proti usnesení soudu prvního stupně odmítl a k odvolání oprávněného potvrdil usnesení soudu prvního stupně ve výroku o zamítnutí návrhu na nařízení exekuce „pro smluvní pokutu“. Dovolání podané oprávněným proti tomuto usnesení odvolacího soudu Nejvyšší soud usnesením ze dne 31. 10. 2013 odmítl.

Podáními ze dne 21. 1. 2013 povinní 1), 2) a 3) navrhli, aby byla exekuce zastavena. Svůj návrh zdůvodnili zejména tím, že oprávněný – jak byli písemně vyrozuměni – dal zástavní smlouvou ze dne 24. 5. 2012 vymáhanou pohledávku do zástavy ve prospěch akciové společnosti S. Protože jsou povinní (jako poddlužníci) ve smyslu ustanovení § 167 odst. 1 obč. zák. povinni plnit splatnou pohledávku „nikoliv oprávněnému, ale zástavnímu věřiteli“, musí být exekuce podle ustanovení § 268 odst. 1 písm. g), popřípadě § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř., zastavena, když „vymáhané právo oprávněného zaniklo dne 24. 5. 2012, neboť tomuto právu oprávněného neodpovídá jejich povinnost k jeho splnění“.

O b v o d n í s o u d pro Prahu 6 usnesením ze dne 18. 3. 2013 návrhy povinných na zastavení exekuce zamítl. Dovodil, že „zastavením předmětné pohledávky nedošlo k postoupení na třetí osobu (zástavního věřitele), nýbrž pouze k zajištění pohledávky zástavního dlužníka vůči zástavnímu věřiteli“, že „zastavením předmětné pohledávky se osoba oprávněná z titulu nezměnila“, neboť „zastavením pohledávky nedošlo ke změně v osobě věřitele“, a že oprávněný má i po zastavení vymáhané pohledávky nárok na plnění“. Protože „vznik zástavního práva je ve vztahu mezi účastníky exekučního řízení zcela bez významu“ a protože „v důsledku zastavení vymáhané pohledávky oprávněným z titulu povinnost povinných k plnění dle exekučního titulu nezanikla“, není návrh povinných na zastavení exekuce důvodný. Soud prvního stupně současně poukázal na to, že povinní 2) a 3) podali návrh opožděně; usnesení o nařízení exekuce bylo povinným 2) a 3) doručeno dne 16. 8. 2012 a návrh na zastavení exekuce byl podán u soudního exekutora „až v lednu 2013“, tedy po uplynutí patnáctidenní lhůty uvedené v ustanovení § 55 ex. ř. (ve znění účinném do 31. 12. 2012).

K odvolání povinných 1), 2) a 3) M ě s t s k ý s o u d v Praze usnesením ze dne 29. 7. 2013 zrušil usnesení soudu prvního stupně a věc mu vrátil k dalšímu řízení. Vytknul soudu prvního stupně, že jeho závěr o opožděnosti návrhu na zastavení exekuce platí pouze u povinných 2) a 3), že však „rezignoval“ na „shromažďování a provádění důkazů k prokázání důvodu zastavení exekuce také vůči povinnému 1), jehož návrh považoval za včasný, a že ve věci nenařídil v rozporu s ustanovením § 269 odst. 2 o. s. ř. jednání, aniž by rozhodné skutečnosti byly zjištěny na základě shodných tvrzení účastníků“; kdyby byly objasněny rozhodné skutečnosti o zástavním právu, byly by aplikovatelné (s ohledem na „solidární povahu závazku povinných“) také ve prospěch povinných 2) a 3) bez ohledu na „nedodržení zákonné lhůty“ uvedené v ustanovení § 55 ex. ř. Kdyby byly „splněny podmínky vzniku zástavního práva k předmětné pohledávce ve prospěch třetího subjektu“ podle ustanovení § 159 obč. zák. a kdyby zástavní právo „dodatečně nezaniklo“, odvolací soud dále dovodil, že „by předmětná exekuce nebyla přípustná ve smyslu ustanovení § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. (s přihlédnutím k ustanovení § 52 odst. 1 ex. ř.), neboť, i „přes existenci exekučního titulu, by vymožení předmětné pohledávky v rámci dané exekuce bránilo ustanovení § 167 obč. zák.“; je totiž „nerozhodné, že zastavením předmětné pohledávky by se osoba oprávněná z exekučního titulu nezměnila a že zastavením předmětné pohledávky by ani nedošlo k postoupení této pohledávky na třetí osobu“, neboť „důvodem pro zastavení exekuce by byla hmotněprávní překážka provádění exekuce, vyplývající z ustanovení § 167 odst. 1 obč. zák.“.

Proti tomuto usnesení odvolacího soudu podal oprávněný dovolání. Namítá, že ustanovení § 167 odst.1 občanského zákoníku nelze „bez dalšího vykládat tak, že se vztahuje i na vykonatelnou pohledávku“. Zástavní právo má v první řadě funkci zajišťovací a uhrazovací funkce zástavního práva se uplatní, jen jestliže nebyla pohledávka zástavního věřitele řádně a včas splněna; byla-li zastavena

pohledávka, spočívá uhrazovací funkce zástavního práva v tom, že „poddlužník je povinen plnit svůj závazek zástavnímu věřiteli“, a zástavní věřitel je oprávněn „požadovat (místo zástavního dlužníka) takové plnění ze zastavené pohledávky přímo po poddlužníku, a to i pomocí žaloby u soudu“. Uvedené ovšem podle názoru oprávněného „neplatí v případě, že jde o zástavní právo k pohledávce již vykonatelné“, neboť „všechna ustanovení všech zákonů je třeba vykládat v souladu s jejich smyslem a s přihlédnutím ke vzájemné provázanosti a účelu“. Právní názor odvolacího soudu podle dovolatele „popírá smysl a existenci vykonatelných rozhodnutí jako takových“, „nutí zástavního věřitele, aby se opětovně domáhal vydání exekučního titulu proti poddlužníkovi přesto, že zde již jeden exekuční titul je“, a „chrání nad míru přiměřenou poddlužníka, který zcela evidentně neplní to, co je povinen plnit na základě titulu již vykonatelného nejen svému věřiteli, ale ani zástavnímu věřiteli“. Je „právem a nikoliv povinností zástavního věřitele využívat možností daných mu existencí zástavního práva“ a „není účelem zákona nutit zástavního věřitele, aby zcela nesmyslně a zbytečně vedl soudní spory o přiznání nároku, o němž již jednou bylo rozhodnuto“. Oprávněný navrhl, aby dovolací soud zrušil napadené usnesení a aby věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Povinný 1) uvedl, že „trvá na zastavení exekuce“ z důvodů obsažených v usnesení odvolacího soudu.

N e j v y š š í s o u d dovolání zamítl.

Z odůvodnění:

Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) po zjištění, že dovolání proti pravomocnému usnesení odvolacího soudu bylo podáno oprávněnou osobou (účastníkem řízení) ve lhůtě uvedené v ustanovení § 240 odst. 1 o. s. ř. a že věc je třeba i v současné době – vzhledem k tomu, že řízení v projednávané věci bylo zahájeno v době před 1. 1. 2014 – posoudit (srov. čl. II bod 2 zákona č. 293/2013 Sb.) podle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, účinném do 31. 12. 2013, se nejprve zabýval otázkou přípustnosti dovolání.

Dovoláním lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští (§ 236 odst. 1 o. s. ř.).

Není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak (§ 237 o. s. ř.).

V projednávané věci soudy při rozhodování věci posuzovaly otázku, jaký má pro nařízení a provedení exekuce význam skutečnost, že oprávněný dal svou (vymáhanou) pohledávku, které svědčí vykonatelné rozhodnutí nebo jiný exekuční titul, do zástavy za účelem zajištění dluhu u svého věřitele (zástavního věřitele). Vzhledem k tomu, že uvedená otázka hmotného a procesního práva dosud nebyla v rozhodování dovolacího soudu vyřešena, dospěl Nejvyšší soud k závěru, že dovolání oprávněného je podle ustanovení § 237 o. s. ř. přípustné.

Po přezkoumání usnesení odvolacího soudu ve smyslu ustanovení § 242 o. s. ř., které provedl bez jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.), Nejvyšší soud dospěl k závěru, že dovolání není opodstatněné.

V projednávané věci vyšlo za řízení před soudy najevo, že oprávněný, který se podle notářského zápisu se svolením k vykonatelnosti (notářského zápisu ze dne 3. 6. 2008, sepsaného JUDr. I. K., notářem se sídlem v Č. B.) domáhá nuceného splnění své pohledávky za povinným cestou exekuce,

dal vymáhanou pohledávku ještě před podáním návrhu na nařízení exekuce u soudu do zástavy (zástavní smlouvou uzavřenou dne 24. 5. 2012) ve prospěch akciové společnosti S. k zajištění její pohledávky „z titulu smlouvy o půjčce peněz“ ve výši 3 543 367 Kč.

Zástavní právo k pohledávce vzniká uzavřením zástavní smlouvy, není-li v ní ujednáno něco jiného (srov. § 159 odst.1 zákona č. 40/1064 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, účinného do 31. 12. 2013). Zástavní právo k pohledávce je vůči dlužníku zastavené pohledávky (poddlužníku) účinné doručením písemného oznámení zástavního dlužníka o něm, nebo tím, že zástavní věřitel poddlužníku prokáže vznik zástavního práva (srov. § 159 odst. 2 obč. zák.). Je-li zástavou pohledávka, poddlužník je povinen splnit svůj dluh po splatnosti zastavené pohledávky zástavnímu věřiteli (srov. § 167 odst. 1 obč. zák.).

Zástavní právo je právem subsidiárním a akcesorickým. Subsidiarita zástavního práva vyjadřuje, že jde o podpůrný zdroj uspokojení pohledávky zástavního věřitele, který se uplatní jen tehdy, jestliže pohledávka nebyla dlužníkem dobrovolně splněna a ani nezanikla jiným způsobem. Akcesorickým je zástavní právo zejména proto, že vzniká pouze tehdy, vznikla-li platně také pohledávka, k jejímuž zajištění má sloužit.

Zástavní právo má – jak vyplývá zejména z ustanovení § 152 obč. zák. – v první řadě funkci zajišťovací; zabezpečuje pohledávku zástavního věřitele již od okamžiku svého vzniku, vede (motivuje) dlužníka k tomu, aby pohledávku zástavního věřitele dobrovolně splnil, a zástavnímu věřiteli poskytuje jistotu, že se bude moci uspokojit ze zástavy, nebude-li jeho pohledávka (řádně a včas) splněna. Nebyla-li pohledávka zástavního věřitele řádně a včas splněna, uplatní se uhrazovací funkce zástavního práva; zástavní věřitel je oprávněn uspokojit se ze zástavy, aniž by musel spoléhat na to, že se domůže úhrady své pohledávky z majetku (jiného majetku) dlužníka.

V případě, že byla zastavena pohledávka, spočívá uhrazovací funkce zástavního práva (vyjádřená jako právo zástavního věřitele na uspokojení zajištěné pohledávky ze zástavy) v tom, že poddlužník je povinen – jak se uvádí v ustanovení 167 odst. 1 obč. zák. – „splnit svůj dluh po splatnosti zastavené pohledávky zástavnímu věřiteli“. Uvedené povinnosti poddlužníka současně odpovídá, že v rozsahu, v němž z platného a vůči poddlužníku účinného zástavního práva plyne poddlužníku povinnost plnit dluh zástavnímu věřiteli, je zástavní věřitel oprávněn požadovat (na místě zástavního dlužníka) takové plnění ze zastavené pohledávky přímo po poddlužníku; jde-li o peněžitou pohledávku, může tímto způsobem žádat, aby mu poddlužník až do výše zajištěné pohledávky zaplatil po její splatnosti zastavenou pohledávku, kterou má vůči dlužníku (srov. též právní názor vyjádřený například v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 27. 8. 2003, sp. zn. 29 Odo 820/2001, který byl uveřejněn pod č. 76 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 2004, nebo v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 3. 5. 2006, sp. zn. 21 Cdo 1891/2005, který byl uveřejněn pod č. 143 v časopise Soudní judikatura, ročník 2006).

Nesplní-li poddlužník po splatnosti zastavené pohledávky svůj dluh zástavnímu věřiteli, může zástavní věřitel (samozřejmě „svým vlastním jménem“) po něm vymáhat plnění u soudu prostřednictvím žaloby, popřípadě, byla-li již zastavená pohledávka přiznána věřiteli vykonatelným rozhodnutím nebo jiným titulem pro výkon rozhodnutí (exekučním titulem), cestou výkonu rozhodnutí (exekuce). Oprávnění zástavního věřitele požadovat, aby mu poddlužník až do výše zajištěné pohledávky zaplatil po její splatnosti zastavenou pohledávku, představuje v řízení o výkon rozhodnutí (v exekučním řízení) – jak vyplývá z jeho účelu a smyslu – na principu tzv. singulární sukcese přechod práva ze zástavního dlužníka na zástavního věřitele ve smyslu ustanovení § 256 odst. 1 o. s. ř. (§ 36 odst. 3 ex. ř.), který se prokazuje způsobem uvedeným v ustanovení § 256 odst. 2 o. s. ř. (§ 36 odst. 4 ex. ř.).

S názorem dovolatele, podle kterého zástavní věřitel není oprávněn vymáhat po poddlužníku plnění

ze zastavené pohledávky, jde-li o právo již vykonatelné (přiznané titulem pro výkon rozhodnutí nebo exekučním titulem), nelze souhlasit. Spočívá-li (jak uvedeno výše) uhrazovací funkce zástavního práva k pohledávce v tom, že poddlužník je povinen splnit svůj dluh po splatnosti zastavené pohledávky zástavnímu věřiteli, není (a nemůže tu být) významné, zda jde o pohledávku „vymahatelnou“, nebo o pohledávku, která (zatím) nebyla věřiteli „vymahatelně přiznána“. V obou popsaných případech je – jak vyplývá z ustanovení § 167 odst. 1 obč. zák. – poddlužník povinen splnit svůj dluh po splatnosti zastavené pohledávky zástavnímu věřiteli a zástavní věřitel při vymáhaní splnění dluhu poddlužníka nastupuje na místo zástavního dlužníka ve všech právech, která mu (jako věřiteli poddlužníka) náležela, včetně práv ze zajištění zastavené pohledávky nebo práv z titulů pro výkon rozhodnutí (exekučních titulů), které mu vůči poddlužníku svědčily; po zástavním věřiteli se nepožaduje, aby snad – jak uvedl dovolatel – „zcela nesmyslně a zbytečně vedl soudní spory o přiznání nároku, o němž již jednou bylo rozhodnuto“.

V projednávané věci oprávněný podal návrh na nařízení exekuce, ačkoliv již dal vymáhanou pohledávku do zástavy a ačkoliv proto v té době povinní (jako poddlužníci) byli povinni (za předpokladu, že zastavená pohledávka a zajištěná pohledávka již byly splatné) poskytnout stanovené plnění zástavnímu věřiteli (akciové společnosti S.). Oprávněný tedy nebyl – za tohoto stavu věci – věcně legitimován k podání návrhu na nařízení exekuce; byla-li přesto nařízena, je tu dán důvod pro její zastavení podle ustanovení § 52 odst. 1 ex. ř. a § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř.

Z uvedeného vyplývá, že usnesení odvolacího soudu je – i když z nikoliv zcela přiléhavých důvodů – z hlediska uplatněných dovolacích důvodů správné. Protože nebylo zjištěno, že by bylo postiženo některou z vad uvedených v ustanovení § 229 odst. 1 o. s. ř., § 229 odst. 2 písm. a) a b) o. s. ř. nebo v § 229 odst. 3 o. s. ř. anebo jinou vadou, která by mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, Nejvyšší soud dovolání oprávněného podle ustanovení § 243d písm. a) o. s. ř. (ohledně povinných 2/ a 3/) zamítl.